

NÅGRA ORD OM EN FÖRESTÅENDE ZOOLOGISK RESA TILL OSTAFRIKA.

Åren 1890—92 företog jag, som för tidskriftens läsare torde vara bekant, på uppdrag från Naturhistoriska Riksmuseet en zoologisk resa till Kamerun-områdets nordvästra, dittills i nämnda hänseende oundersökta trakter. Belägna i den västafrikanska skogsregionens centrala kustgebiet voro dessa områden nästan öfver allt betäckta af en ytterst tät och ofta nästan ogenomtränglig urskogsvegetation, hysande en rik, omväxlande och egendomlig djurvärld.

Detta senare drag trädde i all synnerhet i dagen vid studiet af det nära 4,000 meter uppskjutande Kamerunbärg, hvars högre belägna skogar och där ofvan vidtagande grässlätter visade sig hysa en från omgifvande trakter i många hänseenden afvikande och själfständig fauna.

Ett egendomligt drag hos dessa bärgstrakters djurvärld är dennas stundom påfallande öfverensstämmelse med den på Central- och Ostafrikas bärg — områden belägna inom det »östligt-sydliga stäppområdet» —, utan att ifrågavarande djurformer anträffats i de vidsträckta lägre trakter, som skilja dessa bärg.

Det var nämnda förhållande, som först riktade min uppmärksamhet på de ostafrikanska bergen, synnerligen de högre, mer isolerade, och deras djurvärld.

Framst af dem framstod då Kilimandscharo (egentligen Kilima-Ndjar¹), hvilket från omgifvande solbrända stäpper nära ekvatorn höjer sig upp öfver den eviga snöns rämärke, på sin

¹j läses som i det franska »jour».

hjässa betäckt af gletscher och snöfält. Få platser synas lämna så rika möjligheter för studiet af djurvärldens förändring från tropiska till arktiska förhållanden som Kilimandscharo, där man från den ekvatoriala stäppen på kort tid kan genomforska faunan ända upp till snögränsen. Det är till detta märkliga, i zoologiskt hänseende, synnerligen hvad den lägre djurvärlden beträffar, blott föga kända berg med dess rika omväxling af terräng, klimat och vegetation och i samband därmed stående förändringar inom djurvärlden, jag länge hyst en liflig önskan att företaga en zoologisk, särskildt entomologisk färd. Och då denna nu står för dörren att realiseras, torde en kort redogörelse öfver bärgets naturförhållanden af våra naturvänner kanske omfattas med intresse.

Till sin natur en vulkanisk kägla, uppskjutande till en höjd af öfver 6,000 meter, med en genomskärning vid basen af 8 sv. mil samt beläget mellan ostkusten och Victoria Njansa, 30 sv. mil från den förra visar Kilimandscharo en serie rundt omkring desamma sig sträckande zoner af vidt skiftande natur och vegetation och i samband därmed förknippade olikheter i faunan, hvilken har sitt uttryck i de förra förhållandena och förändras med dem.

Då man från söder närmar sig Kilimandscharo, beträder man dess område, så snart man öfvergått den här vid Papyrusträskan och Jipe-sjön upprinnande Panganifloden. Framför blicken utbreder sig ett flackt landskap, där den fria vyn endast här och hvar skymmes af någon uppskjutande kulle. Denna rundt bärget sig sträckande zon, som under en 5—6 timmars marsch kan genomvandras, och hvilken från 750 meter — den kringliggande traktens höjd öfver hafvet — helt sakta och stundom nästan omärkligt höjer sig till 900—1,000 meter, består till sin grund af vulkanisk aska uppblandad med från bärget genom regn och smältande is nedförda förvittringsprodukter af basalt och lava. Bortsett från enstaka oaser och vattendragens stränder saknar denna gördel helt och hållet humus. Trakterna närmast kring Kilimandscharo äro synnerligen regntattiga och sakna ofta utom den korta regntiden nederbörd hela året om, så att man från maj till slutet af februari här kan vandra fram och åter utan att någon enda gång träffas af regn, om än trakterna i sin helhet därvid icke sakna sådant.

Som nämnt är denna lägsta zon en *stäpp*, med på vissa sträckor glest spridda träd.

På stora områden utgöres vegetationen af grässlätter, i sin mest typiska form milsvidt utbredda nedanför bärgets östra delar. Hufvudsakligen bestående af till slutligen öfver manshöjd upp-

skjutande *Andropogon*, hvaraf olika arter betäcka olika områden, skiljas dessa höga gräsöar af andra under och strax efter regntiden uppspirande spädare snart bortdöende grässlåg, en hel här leguminosor och med dem samtidigt blommande convolvulacéer, hvilka genom sin färgprakt förläna taflan en anslående prägel.

Jämte grässtjapperna spela trädstjapper en framstående roll inom bärgets lägsta zon.

De på dessa områden glest spridda, till utseendet likartade träden, mellan hvilka stjappen med sitt här knappt brösthöga gräs fortfarande utbreder sig, stå på regelbundna, tämligen ansevärd afstånd från hvarandra liksom planterade af människohand. Deras höjd är ringa, 4—6 meter, och det hela erinrar om en förvildad park eller fruktträdgård. Där är botanisternas eldorado, och på ingen annan plats i dessa trakter möter ögat en sådan blomsterprakt som här. Den ena växtgenerationen följer efter den andra växlande under de olika årstiderna: först skjuta lökväxterna upp med det inbrytande regnet, hvarpå gräs, örter och slutligen buskartade växter följa, alla bildande en allt högre, sammanhängande matta, smyckad af den brokigaste färgprakt.

Men allt mer brännande och utpinande falla solens strålar på den, örterna förvissna, och endast gula, torkade hopar af sammanfallet gräs kvarstå, hvaröfver träden höja sina glesa, spridda kronor.

En annan för vissa områden inom denna zon karaktäristisk växtformation är buskstjappen bildande liksom en låg urskog, i det att kronorna tätt hopstående ej blott fläta sig in i hvarandra utan äfven genom lianer äro förbundna till täta massor.

Då man genom denna långsamt stigande zon nått omkring 1,000 meter öfver hafvet, uppträder en vegetation af typiskt olika beskaffenhet, sträckande sig till omkring 1,250 meter, det är Kiliandscharos andra zon: »*blandskogen*».

Grunden till denna förändring synes vara den starkare nederbörd, som här härskar, uppgående till omkring 1,165 mm. Mer än halfva himlen är här i medeltal ständigt betäckt med moln till och med vid middagstiden, och ofta äro täta dimmor lägrade öfver trakten.

Taga vi denna zon i närmare betraktande, finna vi, att den, såsom det var att vänta, utvecklats sig från den underliggande trädstjappen, i det att träden under de förändrade klimatiska förhållandena kommit till rikare utveckling, växt tätare tillsammans för att dock mellan sig gifva plats för bladrika buskager. På vägen uppåt mötas först lägre träd af förut kända slag, med glesare bladverk; därpå skjuta resligare träd i höjden, kronorna blifva tätare, mera saftigt gröna och man inträder så i verklig skog med genom de öfverhängande kronorna beskuggad mark. Stjappens torniga underskog liksom det höga gräset ha försvunnit för att lämna plats åt

trädens smala långa rotskott och mörkgröna buskar, hvilkas rika bladverk sträcka sig ut öfver knähöga örter.

Här träffa vi för första gången verklig humus, en svart jord, ur hvilken växterna lifskraftigt uppspira.

Denna växtformations namn, blandskog, (Mischwald) härrör sig däraf, att dessa skogar i hela sin utsträckning uppvisa ett icke ringa antal stäpptyper, synnerligast akacior och andra, under det att vissa andra träd äro för densamma egendomliga.

Här ofvan möter oss bärgets fruktbaraste zon, det s. k. »*kulturlandet*», med en medeltemperatur af 13—20°, den förra, lägsta, under juli-aug., den senare under februari, och med ett absolut maximum af 30,5 och ett minimum af 7,5°.

Denna gördel, inom hvilken infödningarnes hyddor och egentliga odlingar äro belägna, synes förr ha varit betäckt af skog, hvaraf rester här och hvar kvarstå i mindre odlade delar, där de nå en tropisk skönhet och yppighet, som för öfrigt är utan motsvarighet på Kilimandscharo.

Utän att växa så tätt tillsammans som i den ofvan varande »gördelskogen» äro träden här vida högre och kraftigare, kronorna sammanbindas af lianbryggor, under det att akacior och andra stäpptyper alldeles försvunnit. Här och hvar synas enstaka träd eller trädgrupper, som skonats vid odlingen, ofta på uppskjutande åsar och kullar, för att, som nämndt, på enstaka områden bilda verkliga skogspartier. Utom dessa spridda träd och skogsbestånd synes inom denna zon så godt som intet återstå af den ursprungliga vegetation, som före det åkerbrukande folkets invandring här betäckte bärget. Nästan alla växtformationer spira upp ur en för kortare eller längre tid tillbaka odlad mark, och då de infödde i regel ej förstå att göda jorden utan idka växelbruk, vandra de omkring, uppodlande ena året ett stycke land här, under ett annat där. Sålunda anträffas vid marscher områden, som varit odlade för kanske ett tjugotal år sedan, andra för blott några få. Bland förnämsta kulturväxter kunna nämnas bananer, sötpotatis, majs, bönor och jam.

Ofvan denna kulturzon möta vi mellan 17—1900 till 2600—3000 meter åter ett skogsband, benämndt »*gördelskogen*». Temperaturen är här lägre och stiger sällan öfver 20°, om nätterna nedgående till + 4—5°, och stundom ända till fryspunkten. Nederbörden är rikare och jordytan aldrig uttorkad. Samma vegetationsbild med böljande bladmassor och svällande gröna gräsmattor härskar öfver hufvud taget året om.

Karaktäristiskt för denna gördelskog är, att den från marken upp till de öfre kronorna visar ett oafbrutet bladverk, som ej blott förhindrar all genomblick, utan äfven nästan fullständigt döljer alla grenar och stammar. Då man närmar sig gördelskogens öfre gräns

förändras något dess utseende. Träden och buskarne blifva vida färre till artantal, och enstaka nya former uppträda, underskogen blir lägre, de smalstammiga träden försvinna, synfältet mellan de gröfre blir friare, och det hela ger ett visst intryck af en nordisk skog.

Öfvergången från den skuggande skogen till de där ofvan sig utbredande solljusa »bärgsängarne», den femte af bärgets växtzoner, är helt plötslig, om än gränslinjen här och hvar tungformigt skjuter ut, och enstaka skogspartier finnas spridda inom bärgsängarnes nedre region. Här ofvan gränsen är terrängen vida flackare och stupar brantare nedåt gördelskogen. Dessa bärgsängar, som sträcka sig till omkring 4,400 meter, likna mycket våra nordiska. Öfver hela ytan betäckta af gräsmattor, ofta bildade af knähöga *Andropogon*-arter, blandade med talrika solälskande örter samt spridda buskar öfvergå de utan skarp gräns i bärgets sista formation, »lafzonen» som slutligen fortsättes af kala bärgsmassor. Den högsta af Killimandscharos spetsar, Kibo, är ständigt täckt af gletscher och isfält.

Sådan är i sina allmännaste drag detta märkliga bärgs natur, klimat och vegetation. Den stora omväxling, vi funnit i nämnda hänseenden, tyder äfven på ett skiftande djurlif, och kommer studiet af detsamma att framstå som en mer än vanligt tacksam och vacker uppgift.

Resan går den 29 april från Hamburg till kustplatsen Tanga, där bärare engageras, med hvilka marschen anträdes till det som nämnt omring 30 sv. mil inåt kontinenten belägna bärget. På återfärden från detta, enligt beräkning efter omkring ett års förlopp, kommer den rent tropiska sträckan af Usambara mellan bärget och kusten att äfven blifva föremål för undersökningar och studier.

Jag hade först tänkt att ensam företaga färden, men har sedan beslutit att medtaga en ung konservator, Gunnar Sandberg, särskildt med tanke på den ej ringa tid som åtgår för tillsyn af folket samt för de tidsödande prepareringsarbetena.

Då jag nu inom några veckor för andra gången anträder färden till de svartas världsdel är det med den lifliga förhoppningen att än en gång under insamlingar och studier i fulla drag få njuta af den tropiska naturens prakt och rikedom, att erhålla en om ock ringa inblick i den väldiga kontinentens djurlif på dess bärg och soliga slätter, så afvikande från det jag lärt känna i Västafrikas täta skogar.

Yngve Sjöstedt.